

Mötesplatser och kommunikationsleder
under järnålder och medeltid

Röhälla

Inför undersökning

Maria Brynielsson

Emma Stureson

PM 2005

INLEDNING

Under hösten 2005 och våren 2006 planerar projektet "Öländska resor" att genomföra en fosfatkartering vid Röhälla i Glömminge socken på västra Öland, om markägaren ger sitt tillstånd. Det finns inga registrerade fornlämningar inom det aktuella området. Syftet är att se om det kan ha funnits någon form av hamn på platsen under järnålder och tidig medeltid. Ordet hamn kan vara missvisande eftersom det låter för stort och avancerat. Uppenbarligen har det funnits många platser utmed Ölands kuster som har fungerat som fiskeläger blandat med handel och andra kontakter. Det vi menar med ordet hamn är något betydligt mindre och inte alls så konstruerat som många tänker sig idag. Om fosfatkarteringen ger ett tydligt utslag kan detta enbart ses som indicier och inte bevis på att det har funnits en hamn, något som skulle kunna ligga till grund för vidare undersökning. Ger fosfatkarteringen inget utslag alls kan man utesluta att det legat en hamn på just den platsen. Resultatet av fosfatkarteringen kommer att redovisas i en rapport. Vid sidan av fosfatkarteringen kommer även kartstudier och inventeringar av området att ske.

TOPOGRAFI

Här, intill Kalmarsund, expanderar Öland västerut genom att den så flyktiga sanden "lägger till". På SGU's jordartskarta ser man att sand, med inslag av grus, dominerar området. Platsen för den tänkta fosfatkarteringen ligger intill en gammal vik som fallit offer för naturens krafter. Rev av sand har bildats utanför viken och bildat nya strandlinjer. Den gamla viken är dock fortfarande mycket fuktig. På en karta från 1764 benämns området som "djup sankmark, oduglig". Genomkorsande diken speglar dock hur brukaren försökt göra ytan användbar. Idag är hela viken beväxt av hassel. Mot norr och nordost avgränsas området av en mycket brant avsats av sand men mot syd och sydost finns en mycket fin sluttning som övergår i ganska plan mark.

FORNLÄMNINGSMILJÖ

De registrerade fornlämningarna som finns i närområdet är RAÄ 57, 58, 60, 62, 76, 77 och 120. RAÄ 57 är platsen för en stensättning som togs bort 1965, och två idag omkullfallna resta stenar.

Denna borttagna stensättning daterades genom gravgåvor som bältesbeslag, sölja och stämpelornrad keramik till senare delen av yngre romersk järnålder. Både RAÄ 58 och 60 är övertorvade skeppssättningar som idag är ganska svåra att se. RAÄ 62 är ett gravfält bestående av en rektangulär och fyra runda stensättningar. Alla dessa är delvis övertorvade. RAÄ 57, 58, 60 och 62 ligger alla väldigt kustnära på litorinavallens krön. RAÄ 76 är "Brännvinseken", vilket är en rest sedan Röhallas tid som färjeläger. RAÄ 77 är en grop/källarlämning. RAÄ 120 är fyndplatsen för flintavslag (Rasch 1991:39ff).

METOD

Fosfater uppstår i marker där organiskt material förmultnat, exempelvis rester av fiskrens. Fosfaterna är nästintill olösliga i vatten och rör inte på sig. Med hjälp av spot testmetoden kan förhöjda fosfatvärden i marken påvisas. Spot testmetoden går till så att man med hjälp av en jordborr borrar sig ner till önskvärt djup och tar upp ett jordprov. Fosfaterna i jordproven lakas sedan ut med hjälp av syra. Med ammoniumheptamolybdat och askorbinsyra påvisas fosfathalten i provet (Österholm & Österholm 1982). Vi har för avsikt att utföra en fosfatkartering på det aktuella området i Röhalla med spot testmetoden. Jordproven kommer att tas var 20 meter enligt ett rombiskt rutnät. Ett rombiskt rutnät är effektivare än ett kvadratisk i och med att det täcker in området på ett bättre sätt. Varje jordprov kommer att markeras på en karta och fosfathalten kommer att redovisas i en femgradig skala. Den mer avancerade Citronsyra-metoden kommer inte att användas eftersom det inte är själva procenthalten av fosfater som är intressant. Syftet med den tänkta undersökningen är att se om det finns någon skillnad mellan proverna och på så sätt kunna peka ut eventuella fosfatkoncentrationer i det aktuella området.

Utöver fosfatkartering avser vi även att inventera området, studera kartor och mäta höjdskillnader i landskapet.

Projektet Öländska resor

Oktober 2005

Maria Brynielsson & Emma Stureson

Dessutom kommer fler arkeologer att delta vid provtagnings- och analystillfällena.

REFERENSLISTA

Tryckta referenser

- Rasch, M. 1991. II Glömminge sn. I: *Ölands järnåldersgravfält Volym II*. Red. Hagberg, U-E, Stjernquist, B. & Rasch, M. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Stockholm.
- Hällström A, 1996, *Röhälla och Fröbygårda, två öländska färjepplatser under 1800-talet*, uppsats i kulturgeografi 40 p, Högskolan i Kalmar
- Österholm, I. & Österholm, S. 1982. *Spot test som metod för fosfatanalys i fält – praktiska erfarenheter*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. *Rapport RAGU 1982:6*.

Kartor

Fastighetskartan 4G 7i Glömminge socken

Jordartsgeologiska kartblad skala 1:50 000 Serie Ae Nr 43. 1980

Geometrisk afritning öfer nyhemmanet Röhälla 1764, Akt nr 14